

KIRÁLY ISTVÁN MIHÁLY¹**A Neturei Karta és a Sikrikim közösség hatása Izrael Állam biztonságára****The Effect of the Neturei Karta and Sikrikim on the Security of the State of Israel****Absztrakt**

Az ultra-ortodox zsidóság vallási csoportok többségéről kijelenthető, hogy valamilyen mértékben anti-cionista nézeteket vall. Ez a hozzáállás az Énekek Énekének (2,7; 3,5; 8,4) verseit magyarázó sorok szigorú értelmezéséből ered: eszerint Isten megtiltotta a zsidóságnak az Izraelbe való tömeges visszatérést egészen addig, amíg el nem jön a Messiás. Ebből következik, hogy egy zsidó állam megalapítását Izrael földjén nem lehet a nemzeti önrendelkezésre alapozni, az csupán a vallási próféciaák beteljesülésével jöhet el. Ezen csoportok közül a Neturei Karta számít a legszélsőségesebben anti-cionistának. A Neturei Kartán belül azonban van egy kisebb közösség, a Sikrikim, amely még radikálisabbnak számít. Mindkét csoport működése tartalmaz bizonyos mértékű biztonsági kihívásokat, főleg a közbiztonság és a hírszerzés/elhárítás területén.

Kulcsszavak: ultra-ortodox zsidók, Izrael, Neturei Karta

Abstract

Most of the ultra-orthodox Jewish groups have anti-Zionist views to certain extent. This attitude stems from the strict interpretation of the lines of the Song of Songs (2.7; 3.5; 8.4), according to which God forbade the mass return of Jews to Israel until the Messiah came. It means that the establishment of a Jewish state in the land of Israel can not be based on national self-determination, it can only be achieved by the fulfillment of religious prophecies. Among these groups, the Neturei Karta is the most extremely anti-Zionist. Within the Neturei Karta, there is, however, a smaller community, the Sikrikim, which is even more radical. The operation

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola PhD hallgató, National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, E-mail: kiraly.istvan@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0001-9405-5843

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

of both groups involves certain security challenges, especially in the area of public security and intelligence / counter-intelligence.

Keywords: ultra-orthodox Jews, Israel, Neturei karta

Izrael Államot megalakulása óta számtalan veszély fenyegeti. Az ország rengeteg fegyveres konfliktust vívott meg túlélése érdekében, és habár nemzetközi és regionális helyzete az idő múlásával javul, új ellenségek is felbukkannak (például Irán). A legtöbb fenyegetés az államhatáron kívülről, illetve a megszállt területekről éri az ország biztonságát, ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének olyan elemek az izraeli társadalmon vagy a világ zsidóságán belül, akik problémát jelenthetnek az államnak. Ez az írás az egyik ilyen „belső ellenség”, A Neturei Karta nevű vallási csoport hatását vizsgálja az ország biztonságára nézve.

A NETUREI KARTA TÖRTÉNETE

Ahhoz, hogy megértsük, miért jött létre a szervezet, vissza kell tekintenünk az időben legalább az európai felvilágosodás koráig. Egészen odáig ugyanis a világ zsidósága (habár voltak különbségek az egyes csoportok között, gondoljunk csak az askenázi-szefárd ellentétre²) nagyjából egységes volt: vallási és nemzeti kisebbséget alkottak a különböző társadalmakban, főszabály szerint elkülönülve, saját szokásaikat megtartva. A zsidó közösségek széles körű autonómiát élveztek: gazdasági, vallási, jogi, társadalmi és kulturális önállósággal rendelkeztek.³ A felvilágosodás, illetve az ezen elvek mentén átalakuló európai társadalmak azonban e helyzetben változásokat hoztak, amelyek a zsidóságon belül újabb törésvonalakat okoztak. Kelet- és Kelet-Közép-Európa egy részében megjelent a haszidizmus (a zsidó vallásnak egy pietista irányzata⁴), illetve Európa szerte (igaz különböző mértékben és ütemben) elkezdődött a zsidók integrációja, asszimilációja a nemzetállamokba és birodalmakba. Ez utóbbi okozta a nagyobb változást, hiszen a felvilágosult zsidóság a zsidó vallás megreformálását, a modern időkhöz való adaptálását is kívánatosnak tartotta. Lényegében ez vezetett az ortodoxia és a különböző reformirányzatok szakadásához.⁵

² A két csoport között elsősorban nyelvi és liturgia különbségek vannak. [Ashkenazic and Sephardic Jews](http://www.jewfaq.org) [online]. <http://www.jewfaq.org> [2018. 05. 30.]; David Shasha: [Understanding the Sephardi-Ashkenazi Split](http://www.huffingtonpost.com) [online]. www.huffingtonpost.com [2018. 05. 30.]

³ Carsten Schapkow: How Jews Modernized: The Western Nations. In: Alan T. Levenson (szerk.): *The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism*. Wiley-Blackwell, 2012, (327–342) 327.

⁴ Rabbi Aryeh Wineman: *The Hasidic Parable: An Anthology with Commentary*. The Jewish Publication Society, 2001, xiii.

⁵ Schapkow: i. m. 333–340.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

Jelen írás számára azonban a legfontosabb újdonság az európai nacionalizmusokból kinövő zsidó nacionalizmus, a cionizmus megjelenése volt.⁶ Ezen ideológia megjelenéséig ugyanis a zsidó nemzeti otthon kérdését a vallási megközelítés jelentette: a Talmud szerint a zsidók szétszórását a nép bűnei eredményezték, és majd a Messiás eljövételkor térhetnek vissza a zsidók Izrael földjére, hogy újra létrehozzák államukat. Ezzel a felfogással szemben áll a cionizmus, amely szekuláris alapon, a gyakorlati tapasztalatokból levezetve (vissza-visszatérő zsidóüldözések Európában) érvel a zsidó nemzeti haza létrehozásának szükségessége mellett.⁷ Ez az eltérés az alapja annak az ellentétnek, amely az ultra-ortodox (más néven haredi⁸) vallási csoportok, illetve a szekuláris erők között a mai napig fennáll Izraelen belül és a nemzetközi szinten is.

Ez a konfliktus a cionizmus megjelenése után szinte azonnal megjelent, 1912-ben Katowicében (a mai Lengyelország területén, amely akkoriban a Német Császárság területéhez tartozott) létrejött az Agudat Yisrael (Izrael Egysége) párt, amely a cionizmust elutasító zsidók politikai érdekérvényesítő fóruma volt. E pártnak volt helyi szervezete az akkori Palesztina mandátumterületen is, amely a cionisták szervezett közösségének (az úgynevezett Jisuvnak) ellenzékeként működött.⁹ Az idő előrehaladtával azonban különböző kompromisszumokat kötött a szervezet előbb a Zsidó Ügynökséggel, majd Izrael Állammal.¹⁰ A holokauszt után a szervezet felmérte a szükségességét az önálló zsidó állam megteremtésének, ezért habár továbbra sem támogatta Izrael létrejöttét, és annak felépi-

⁶ Habár voltak előfutárok, a modern cionizmus atyjának a Budapesten született Theodor Herzlt tekintik, aki az eszmével kapcsolatos elképzeléseit a 19. század legvégén fejtette ki. Dan Cohn-Sherbok: *Introduction to Zionism and Israel: From Ideology to History*. Continuum, New York, 2012, 8–10.

⁷ Herzl írja „A zsidó állam” című művében: „Nép vagyunk, mert külső ellenségeink kovácsoltak bennünket egy összetartozó néppé ... Asszimilálódni nem tudunk és nem fogunk soha, mert a népek ezt lehetetlenné teszik számunkra... Az antiszemitizmust leküzdeni nem lehet, mert ott, ahol zsidók nagyobb számban élnek, ott az antiszemitizmus okait megszüntetni nem lehet... A megoldás csak egy lehet: az önálló zsidó állam!” „Az egész terv végtelenül egyszerű a maga alap-formájában, de annak is kell lennie, ha igényt tart arra, hogy mindenki megérthesse. Adjának nekünk szuverenitást a földkerekségnek egy, a mi igazolt népi szükségleteinknek megfelelő darabján, minden egyébről magunk fogunk gondoskodni.” Theodor Herzl: *A zsidó-állam: A zsidó-kérdés modern megoldásának kísérlete*. Fordította: Dr. Schönfeld József. Jövőnk, Budapest, 1919, 4., 15.

⁸ Haredi vagy más néven ultra-ortodoxoknak nevezzük azon zsidó csoportokat, akik a modern szekuláris kultúrát elutasítják, a vallási szövegeket fundamentalista módon értelmezik. A legtöbb ilyen csoport anticionista nézeteket vall, vagy valamiféle vallási fenntartása van a zsidó állammal kapcsolatban, azonban Izrael Állam elfogadásának és támogatásának mértéke rendkívül széles skálán mozog a különböző közösségek között. A Chábád Lubavics haszid irányzat például sok tekintetben kifejezetten Izrael barátjának tekinthető. Lauren Markoe: [Should ultra-Orthodox Jews be able to decide what they're called?](http://www.washingtonpost.com) [online]. www.washingtonpost.com [2018. 05. 30.]; Sholom Kesselman: [Chabad & Zionism – Complicated Relationship](http://www.chabadcurrents.wordpress.com) [online]. www.chabadcurrents.wordpress.com [2018. 05. 30.]

⁹ Gadí Sagiv: *A History of Hasidism: Origins and Developments*. In: Alan T. Levenson (szerk.): *The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism*. Wiley-Blackwell, 2012, (277–290.) 288.

¹⁰ David: [Israel's Status Quo Agreement](http://www.strangeside.com). [online]. www.strangeside.com [2018. 05. 30.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

tésében nem igazán vett részt, de a korábbiaktól eltérően nem is ellenezte azt, így egyfajta semleges pozíciót képviselt.¹¹

Voltak azonban olyanok, akik számára ez a kompromisszum kész politika nem volt elfogadható: 1937-ben Rabbi Amram Blau az Agudat Yisraeltől kilépve Rabbi Aharon Katzenelbogenel megalapította a Chevrat HaChayim (az Élet Társadalma) nevű szervezetet, amely hamarosan Neturei Karta (a Város Őrzői) néven vált ismertté.¹² A Neturei Karta arámi elnevezés, amely a Jeruzsálemi Talmud egyik történetéből ered, amely során Rabbi Judah haNasi két rabbit küldött el egy ellenőrző útra. Amikor elértek egy településre, azt mondták, hogy látni szeretnék a város őrzőit, a fegyveres városi őrseg pedig ennek megfelelően díszbemutatót tartott nekik. Ekkor a két rabbi azonban azt mondta, hogy ők nem a város őrzői, hanem annak elpusztítói. A polgárok erre megkérdezték, hogy ha ők nem, akkor kik tekinthetők őrzőknek? A rabbik így feleltek: az írástudók és a tudósok. Ebből kiindulva a Neturei Karta tagjai úgy tekintenek magukra, mint akik beteljesítik a védelmét annak, ami szerintük a „Tóra és a hagyományos, meg nem változtatott zsidó vallás álláspontja”.¹³

A Neturei Karta tagjainak nagy részét két csoport tette/teszi ki: azon magyar zsidók le származottai, akik a 19. század elején telepedtek le Jeruzsálem óvárosában, illetve azon litván zsidók le származottai, akik a Vilnai Gaon¹⁴ követői voltak, és valamivel korábban tették ugyanezt. A 19. század végén e két csoport részt vett a városfalon kívüli új lakónegyedek létrehozásában (ezt az óváros túlzsúfoltsága tette szükségessé), napjainkban pedig tagjaik főleg két ilyen negyedben, Batei Ungarinban és Meah Shearimban laknak. Létszámukat nagyjából 5000 főre becsülik. A két csoport tagjai természetesen már a kezdetektől ellenezték a cionizmust, illetve a cionista ideológia által vezérelt bevándorlók érkezését.¹⁵

VALLÁSI NÉZETEK

A Neturei Karta a cionizmust vallási okokból ellenzi. A Smóna Eszre (Énekek Éneke) bizonyos zsidó ünnepeken mondott változata tartalmazza, hogy a zsidó nép szétszórására Izrael földjéről annak bűnei miatt került sor. Ezzel összefüggésben a csoport tagjai fenntartják a Babilóniai Talmudból származó, úgynevezett „három eskü” szigorú értelmezését.¹⁶

¹¹ Judith R. Baskin (szerk.): *The Cambridge Dictionary of Judaism and Jewish Culture*. Cambridge University Press, 2011, 304.

¹² Motti Inbari: Rabbi Amram Blau Founder of the Neturei Karta Movement: An Abridged Biography. *Hebrew Union College Annual*, Vol. 81, 2010, 11–12.

¹³ [What is the Neturei Karta?](http://www.nkusa.org) [online]. www.nkusa.org [2018. 05. 30.]

¹⁴ A Vilnai Gaon (Elijah ben Solomon Zalman) a 18. század legnagyobb zsidó vallástudósa volt, aki ellenezte az akkor megjelenő haszidizmust, ragaszkodott a zsidó vallási szövegek tradicionális értelmezéséhez. Rabbi Samuel Yaniv, Givat Shmuel: [The Vilna Gaon and his Vision of Redemption](http://www.biu.ac.il) [online]. www.biu.ac.il [2018. 05. 30.]

¹⁵ [Neturei Karta](http://www.jewishvirtuallibrary.org) [online]. www.jewishvirtuallibrary.org [2018. 05. 30.]

¹⁶ [Because we are Jews](http://www.nkusa.org) [online]. www.nkusa.org [2018. 05. 30.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

„Ez a három eskü mire [van]? Egy [arra], hogy ne menjen fel Izrael a Falra, egy [arra], hogy megeskette a Szent, áldott Ő, Izraelt, hogy ne lázadjon a világ népei ellen, és egy [arra], hogy megeskette a Szent, áldott Ő, a világ népeit, hogy ne sanyargassák Izraelt a kelletténél jobban.”¹⁷

A Neturei Karta tehát (és az anticionista ultra-ortodox zsidóság) a fenti, az Énekek Énekének (2,7; 3,5; 8,4) verseit magyarázó sorokat úgy értelmezte, hogy Isten megtiltotta a zsidóságnak az Izraelbe való tömeges visszatérést egészen addig, amíg el nem jön a Messiás. Ebből világosan következik, hogy egy zsidó állam megalapítását Izrael földjén szerintük nem lehet a nemzeti önrendelkezésre alapozni, az csupán a vallási próféciák beteljesülésével jöhet el. Nézeteik szerint e három eskü az Örökkévalóval kötött, megszegésük (Izrael Állam megalapítása) tehát az isteni akarat semmibevétele, eretnkség.¹⁸

A NETUREI KARTA ÉS A SIKRIKIM HATÁSA IZRAEL ÁLLAM BIZTONSÁGÁRA

Habár a Neturei Karta tagjainak Izrael ellenes tevékenysége széles skálán mozog, csak kevesen jelentenek biztonsági problémát az államra nézve. Sokan „csupán” ignorálják Izrael Állam létét, és legfeljebb Purim ünnepekor izraeli zászlókat égetnek.¹⁹ Vannak azonban, akik tovább mennek. Az egyik ilyen volt a Neturei Karta jeruzsálemi vezetője, Moshe Hirsch, aki Jasszer Arafat kabinetjében volt zsidó ügyekért felelős tanácsadó.²⁰ Más tagjai a csoportnak olyan holokauszt konferencián vettek részt 2006-ban Teheránban, amelyen több ismert holokauszttagadó is jelen volt.²¹ Ezzel kapcsolatban megemlítendő, hogy egy másik ismert anticionista ultra-ortodox zsidó vallási csoport, a szatmári haszidok (akik egyébként szintén magyar gyökerekkel rendelkeznek, és a legnagyobb létszámú ultra-ortodox csoportnak tekinthetők²²) hivatalos közleményt adott ki, amelyben emberiség elleni bűnténynek nevezik a konferencián való részvételt.²³

Ami valódi veszélyt jelenthet az izraeli társadalomra, az annak a lehetősége, hogy a Neturei Karta tagjai ellenséges országok szolgálatába állnak. Erre is volt már példa: 2014-ben a csoport egy tagja az Iráni Iszlám Köztársaságnak ajánlotta fel szolgálatait.²⁴ Egy másik esetben a közösség delegációja magas rangú Hezbollah vezetőkkel találkozott.²⁵ A Neturei Karta tagjai ilyen szempontból potenciális nemzetbiztonsági fenyegetést jelenthet-

¹⁷ Ketubot 111a [online]. www.sefaria.org [2018. 05. 30.]

¹⁸ [A három eskü \(Talmud, Ketubot 110b-111a\)](#). [online]. www.zsido.com [2018. 05. 30.]

¹⁹ [Neturei Karta around the World](#). [online]. www.nkusa.org [2018. 05. 30.]

²⁰ Dennis Hevesi: [Rabbi Moshe Hirsch, Israel Opponent, Dies at 86](#). [online]. www.nytimes.com [2018. 05. 30.]

²¹ [Why are Jews at the 'Holocaust denial' conference?](#) [online]. www.news.bbc.co.uk [2018. 05. 30.]

²² Jerome R. Mintz: *Hasidic People: A Place in the New World*. Harvard University Press, 1998, 27–30.; Michael Powell: [Succession Unclear After Grand Rebbe's Death](#). [online]. www.washingtonpost.com [2018. 05. 30.]

²³ Neta Sela: [Satmar court slams Neturei Karta](#). [online]. www.ynetnews.com [2018. 05. 30.]

²⁴ [Israeli Neturei Karta member sentenced for spying for Iran](#). [online]. www.jta.org [2018. 05. 30.]

²⁵ Joanna Paraszczuk: [Eldad to A-G: Investigate Neturei Karta in Beirut](#). [online]. www.jpost.com [2018. 05. 30.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

nek, azonban az is valószínű, hogy az izraeli titkosszolgálatok is tisztában vannak ezzel a helyzettel. A tagok viszonylag alacsony létszáma miatt könnyebb őket ellenőrizni, illetve a közösség rendkívül zárt, a sorkötelezettség alól felmentést élveznek, és állami hivatalokat elvi okokból nem viselnek. Ha mégis így tennének, az már önmagában gyanús lenne. Ezek a körülmények mind az ellenőrzésüket segíti, az esetleges észrevétlen beépülésüket pedig nehezíti. Ettől függetlenül természetesen potenciális kockázatként érdemes őket kezelni.

Van egy másik szervezet is, amely szintén az izraeli társadalomra káros tevékenységet végez: a „Sikrikim”²⁶ nevű csoport. Ez egy, a Neturei Kartánál is radikálisabb közösség, amely magához a Neturei Kartához is inkább lazábban, mint szorosabban kapcsolódik. Ez egy olyan, lényegében szervezett bűnözői csoporthoz, vagy egyféle helyi maffiához hasonló szervezet, amely olyan (akár ortodox) zsidó szervezeteket, egyéneket támad meg, amelyek valamilyen oknál fogva nem felelnek meg az általuk követendőnek vélt vallási parancsoknak.²⁷ A Sikrikim taglétszámát nagyjából 100 főre becsülik, és főleg Jeruzsálem ultra-ortodox negyedeiben, Meah Shearimban és Ramat Beit Semeshben koncentrálnak.²⁸ A csoport 2005 környékén tűnt fel,²⁹ és azóta többször is elkövetett nagy médiafigyelmet kiváltó eseményeket. 2011-ben például egy vallásos-cionista lányiskola nyílt Ramat Bet Shemeshben. Természetesen több haredi csoport ellenezte ezt, de (feltételezhetően) a Sikrikim tagja tettekben is kimutatták nemtetszésüket: rendszeresen az iskola előtt álltak, zaklatták az ott tanulókat, kövekkel és tojásokkal dobálták diákokat, azt állítva, hogy illetlenül öltözködnek.³⁰ Szintén 2011-ben történt, hogy a csoport tagjai megrongálták egy helyi üzletet, amely jégkrémet árult, mivel szerintük a jégkrém elfogyasztás illetlen viselkedést testesít meg. A bolt ezután táblákat tett ki, amelyeken arra kérik a vendégeket, hogy a férfiak és nők üljenek külön asztalnál, és ne fogyasszanak jégkrémet nyilvánosan.³¹ Az Or HaChaim könyvesboltot pedig azért rongálták meg, mert az „cionista” anyagokat árult.³² Ez utóbbinak következményeként majdnem „utcai háború” alakult ki, ugyanis a bolt egy másik haredi csoport (a Gerrer vagy Guri haszidok) tagjának üzlete volt, és a tulajdonos közösségre bosszút akart állni a Sikrikim tagjain.³³

²⁶ A Sikrikim név a latin Sicarii szóból ered, magyar elnevezése szikáriusok, jelentése törrel rendelkező ember. A szikáriusok eredetileg a zélóták radikális csoportja volt, akik lényegében politikai terrorista akciókat hajtottak végre a megszálló rómaiak ellen, mivel úgy gondolták, így rábírhadják őket a távozásra. Israel Kasnett: [Extreme or Mainstream?](#) [online] [www.ipost.com](#) [2018. 05. 30.]

²⁷ Maayan Lubell: [Religious zealots attack „immodest” Jerusalem shops.](#) [online] [www.reuters.com](#) [2018. 05. 30.]

²⁸ Melanie Lidman: [Police Arrest one of the leaders of Mea Shearim mafia.](#) [online] [www.ipost.com](#) [2018. 05. 30.]

²⁹ Israel Kasnett: [Extreme or Mainstream?](#) [online] [www.ipost.com](#) [2018. 05. 30.]

³⁰ Uo.; Allison Kaplan Sommer: [Throwing Eggs and Jeers at Little Girls.](#) [online] [www.forward.com](#) [2018. 05. 30.]

³¹ [Ultra-strict Jewish sect trashes ice cream parlour claiming licking cones in public promotes promiscuity.](#) [online] [www.dailymail.co.uk](#) [2018. 05. 30.]

³² [Jerusalem bookshop targeted by „mafia-like” extremists](#) [online] [www.theguardian.com](#) [2018. 05. 30.]

³³ [Sikrikim/ Gur Warfare Escalates – One Person Seriously Beaten.](#)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

A Sikrikim tevékenysége azonban az alacsony taglétszám miatt szintén nem tekinthető komoly biztonsági kihívásnak, megjelenésük azonban mérsékelt aggodalomra adhat okot. A gúri haszidokkal fennálló, már-már bandaháború jellegű szembenállásuk ugyanis veszélyeztetheti a környéken lakó állampolgárok biztonságát, és idővel akár továbbgyűrűzhet, más, hasonló ellentétek kiéleződéséhez vezethet egyéb csoportok között.

ÖSSZEZÉS

Habár a Neturei Karta és a Sikrikim tevékenysége hordoz magában némi biztonsági kockázatot, biztonságpolitikai kihívásról a szervezetek alacsony létszáma miatt nem igen beszélhetünk. A Neturei Karta tagjaira mindemellett nyilvánvalóan érdemes odafigyelnie az izraeli elhárításnak. Mindazonáltal az a feszültség, amely az izraeli társadalmon belül az egyre növekvő létszámú, illetve mind nagyobb politikai érdekérvényesítő képességre szert tevő ultra-ortodox csoportok és a többségi társadalom között áll fenn, a jövőben még élesebb társadalmi szembenálláshoz vezethet. Az ultra-ortodoxok többségi megítélését pedig a Neturei Karta, de még inkább a Sikrikim tevékenységei csak tovább rontják. Ezek a kis, szélsőséges csoportok látványos és még az ultra-ortodox többség ellenszenvét is kiváltó tevékenységük miatt nagy médiafigyelmet kaptak, és ez egészen odáig vezetett, hogy megjelentek olyan hangok, amelyek (valószínűleg jogosan) a két közösséget terrorista szervezetté nyilvánítanák. Az ország stabilitása szempontjából azonban sem a Neturei Karta, sem a Sikrikim nem jelent rendszerszintű fenyegetést.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A három eskü (Talmud, Ketubot 110b-111a) [online] www.zsido.com [2018. 05. 30.]
2. Allison Kaplan Sommer: Throwing Eggs and Jeers at Little Girls. [online] www.forward.com [2018. 05. 30.]
3. Because we are Jews. [online] www.nkusa.org [2018. 05. 30.]
4. Carsten Schapkow: How Jews Modernized: The Western Nations. In: Alan T. Levenson (szerk.): The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism. Wiley-Blackwell, 2012, 327–342.
5. Dan Cohn-Sherbok: Introduction to Zionism and Israel: From Ideology to History. Continuum, New York, 2012, 8–10.
6. David Shasha: Understanding the Sephardi-Ashkenazi Split. [online] www.huffingtonpost.com [2018. 05. 30.]
7. David: Israel's Status Quo Agreement. [online] www.strangeside.com [2018. 05. 30.]
8. Dennis Hevesi: Rabbi Moshe Hirsch, Israel Opponent, Dies at 86. [online] www.nytimes.com [2018. 05. 30.]
9. Gadi Sagiv: A History of Hasidism: Origins and Developments. In: Alan T. Levenson (szerk.): The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism. Wiley-Blackwell, 2012, 277–290.
10. Israel Kasnett: Extreme or Mainstream? [online] www.jpost.com [2018. 05. 30.]

[online]. www.theyeshivaworld.com [2018. 05. 30.]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 3. szám

11. Israeli Neturei Karta member sentenced for spying for Iran. [online] www.jta.org [2018. 05. 30.]
12. Jerome R. Mintz: *Hasidic People: A Place in the New World*. Harvard University Press, 1998, 27–30.
13. Jerusalem bookshop targeted by 'mafia-like' extremists. [online] www.theguardian.com [2018. 05. 30.]
14. Joanna Paraszczuk: Eldad to A-G: Investigate Neturei Karta in Beirut. [online] www.jpost.com [2018. 05. 30.]
15. Judith R. Baskin (szerk.): *The Cambridge Dictionary of Judaism and Jewish Culture*. Cambridge University Press, 2011.
16. Ketubot 111a. [online] www.sefaria.org [2018. 05. 30.]
17. Lauren Markoe: Should ultra-Orthodox Jews be able to decide what they're called? [online] www.washingtonpost.com [2018. 05. 30.]
18. Maayan Lubel: Religious zealots attack „immodest” Jerusalem shops. [online] www.reuters.com [2018. 05. 30.]
19. Melanie Lidman: Police Arrest one of the leaders of Mea Shearim mafia. [online] www.jpost.com [2018. 05. 30.]
20. Michael Powell: Succession Unclear After Grand Rebbe's Death. [online] www.washingtonpost.com [2018. 05. 30.]
21. Motti Inbari: Rabbi Amram Blau Founder of the Neturei Karta Movement: An Abridged Biography. *Hebrew Union College Annual*, Vol. 81, 2010, 11–12.
22. Neta Sela: Satmar court slams Neturei Karta. [online] www.ynetnews.com [2018. 05. 30.]
23. Neturei Karta around the World. [online] www.nkusa.org [2018. 05. 30.]
24. Neturei Karta. [online] www.jewishvirtuallibrary.org [2018. 05. 30.]
25. Rabbi Aryeh Wineman: *The Hasidic Parable: An Anthology with Commentary*. The Jewish Publication Society, 2001, xiii.
26. Rabbi Samuel Yaniv, Givat Shmuel: *The Vilna Gaon and his Vision of Redemption*. [online] www.biu.ac.il [2018. 05. 30.]
27. Sholom Kesselman: *Chabad & Zionism – Complicated Relationship*. [online] www.chabadcurrents.wordpress.com [2018. 05. 30.]
28. Sikrikim/ Gur Warfare Escalates – One Person Seriously Beaten. [online] www.theyeshivaworld.com [2018. 05. 30.]
29. Theodor Herzl: *A zsidó-állam: A zsidó-kérdés modern megoldásának kísérlete*. Fordította: Dr. Schönfeld József. Jövők, Budapest, 1919.
30. Ultra-strict Jewish sect trashes ice cream parlour claiming licking cones in public promotes promiscuity. [online] www.dailymail.co.uk [2018. 05. 30.]
31. What is the Neturei Karta? [online] www.nkusa.org [2018. 05. 30.]
32. Why are Jews at the 'Holocaust denial' conference? [online] www.news.bbc.co.uk [2018. 05. 30.]